

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні Вченої ради
НПУ імені М.П.Драгоманова
“24” грудня 2020 р.
Протокол № 6

проректор з наукової
роботи професор
Г.М.Торбін

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
вибіркової дисципліни
ОНТОЛОГІЯ. ГНОСЕОЛОГІЯ. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ
(назва дисципліни)
Освітньо-наукової програми доктор філософії PhD
(назва освітнього рівня)
галузі знань **03 Гуманітарні науки**
(шифр і назва галузі знань)
спеціальності **033 Філософія**
(код і назва спеціальності)

Київ 2020

Розробники
програми:

Мозгова Н.Г. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Факультету філософії та суспільствознавства НПУ імені М.П.Драгоманова;

Облова Л.А. - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Факультету філософії та суспільствознавства НПУ імені М.П.Драгоманова

Рецензенти:

Савельєва Марина Юріївна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії науки і культурології Центру гуманітарної освіти НАН України

Остащук І. Б. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри богослов'я та релігієзнавства НПУ імені М.П.Драгоманова

Обговорено та рекомендовано до видання на засіданні проектної групи НПУ імені М. П. Драгоманова «___» _____ 20___ року, протокол №__

Керівник проектної групи _____
(підпис)

(Прізвище, ініціали)

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «Онтологія. Гносеологія. Феноменологія» складена відповідно освітньо-наукової програми підготовки фахівців освітнього ступеня доктора філософії, галузі знань 03 гуманітарні дисципліни, спеціальності 033 філософія.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: питання теорії філософії.

Міждисциплінарні зв'язки: культурологія, етика, філософська антропологія.

Мета і завдання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «Онтологія. Гносеологія. Феноменологія» є: дати методичний та теоретичний матеріал з питань теорії філософії.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Онтологія. Гносеологія. Феноменологія» є:

- Актуалізувати концептуальні виявлення теоретичного типу філософування,
- ознайомити із онтологічними запитуваннями, які традиційно вважаються фундаментом філософської науки,
- ознайомити з історичним контекстом формування теорії пізнання та ввести в дискурс сучасної епістемології,
- сприяти цілісному уявленню про феноменологічну концепцію свідомості Е. Гусерля, вивченню методологічних особливостей різних етапів розвитку постгусерліанської феноменології.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<i>Вміти:</i> - Використовувати методологію та пізнавальні засоби, що властиві філософії та її застосуванням. - Критично осмислювати, аналізувати та оцінювати філософські тексти, застосовувати релевантні методи їх аналізу та інтерпретації. - Розробляти і викладати філософські дисципліни в закладах освіти	ФК1: Здатність викладати філософські дисципліни у закладах вищої освіти. ФК2: Здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації. ЗК1:

	<i>Знати</i> предмет, структуру, понятійний апарат, теоретичний зміст онтології, гносеології та феноменології. <i>Вміти</i> правильно визначати основні елементи і підрозділи метафізики, вирізняти метафізику і онтологію, розрізняти епістемологію та теорію пізнання, критично осмислювати основні ідеї феноменології.	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК2: Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
--	---	---

II. Примірний тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться __3__ кредити ЄКТС __90__ годин.

IV. Зміст дисципліни

Модуль I. Онтологія.

Тема 1. Поняття онтології.

Зміст теми: Історія виникнення поняття «онтологія». Співвідношення метафізики і онтології як вчень про буття. Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера. Нова онтологія М. Гартман. Онтологічна проблема існування загальних понять – універсалій. Сутність і сутнісне.. Субстанція і акциденція. Свобода і необхідність.

Тема 2. Буття як ідея. Буття як матерія.

Зміст теми. Історичний зміст поняття «ідея». Оригінал і копія. Взірець і підробка. Стандарт і шаблон. Симулякр. Ідея і ідеал. Ідея і ідеальне. Ідеалізація. Історичний зміст поняття «матерія». Загальна характеристика матерії. Прояви матерії. Рівні матерії: кількість, якість, міра. Простір і час – загальні форми існування матерії. Рух і розвиток. Річ і предмет.

Тема 3. Спекулятивна психологія.

Зміст теми: Онтологія свідомості. Проблема визначення свідомості. Чиста свідомість. Трансцендентальний суб'єкт думки. Позалогічність свідомості. Логіка і психіка. Фізична онтологія. Поєднання логіки і метафізики. Свідомість як каузальне породження мозку. Свідомість як супутник фізичних процесів. Буття-свідомість – сфера свідомості. Прагматика свідомості. Метапорядок свідомості. Свідомість як світова подія. Стан свідомості. Структура свідомості. Рівноцінність свідомості і мови. Онтологічні виміри духу і тіла. Дух як субстанція. Дух як акциденція. Спірітуалізм. Містифікація духа. Феноменологія духа. Метафізика особистості.

Тема 4. Спекулятивна теологія.

Зміст теми. Ідея Бога. Атеїзм. Заперечення Бога. Відсутність Бога. Бог як вигадка. Невір'я. Зречення (подолання) Бога. Мертвий Бог. Згубний Бог.

Неприйняття творіння Божого. Визнання Бога і відкидання його світу. Конфлікт Бога і людини. Боголюдина і Людинобог. Докази буття Божого. Віра як спосіб пізнання божественного. Віра як така. Прояви віри. Віра в розум і віра розуму. Віра в Бога і віра в людину. Віра розуму як спроба примирення Бога і світу (науки).

Тема 5. Епістемологія і гносеологія.

Зміст теми: Предметне поле та специфіка епістемології. Основні відмінності між епістемологією і гносеологією. Класична і некласична парадигма епістемології. Гносеологічні позиції дослідника: гносеологічний оптимізм, агностицизм, скептицизм. Пізнання і межі людського життя. Види пізнання. Структура пізнання. Джерела знання. Рівні та форми пізнання. Істина та її критерії. Особливості істини: об'єктивність, абсолютність, відносність, конкретність. Практика як основний критерій істини. Відмінності між практикою і досвідом.

Тема 6. Історія розвитку теоретичного знання.

Зміст теми: Зародження теоретичного знання та його значення. Версії походження «теорії» в античності. Парменід та розрізнення істини (алетейя) і думки (докса). Філософ як суб'єкт пізнання у Платона. Наукове знання як онтологія у Арістотеля. Скептицизм та перешкоди для отримання достовірного знання. Ейдоси речей, їх види та способи пізнання. «Логос» стоїків. Раціональний та містичний способи пізнання. Августин проти скептиків. Одкровення як джерело і основна мета пізнання у Еріугени. Святий Бернар і рівні містичного пізнання. Пізнавальні здібності за Фомаю Аквінським. Інтелектуальне пізнання. «Бритва Оккама» і очищення гносеології. Досвідне пізнання за часів пізнього Середньовіччя. Зародження історичного мислення. Плюралізм. Особистість і пізнання. М. Кузанський про чотири ступені пізнання. Місце теорії пізнання в філософії Ф. Бекона. Раціоналізм в теорії пізнання Р. Декарта. Особливості гносеології Т. Гоббса. Б. Спіноза про чотири способи отримання знання. «вроджених ідей» у Дж. Локка. Локк про пізнання Бога. Теорія пізнання в філософії Д. Юма.

Тема 7. Нові галузі епістемології.

Феноменологічна школа філософії та пізнання. М. Мерло-Понті: онтологія свідомості та пізнання. Еволюційна епістемологія. Об'єктивістська епістемологія. Натуралізована епістемологія. Знання та мислення. Влада як знак. «Влада-знання» у філософії М. Фуко. Насилля та пізнання. Комунікація та знання.

Модуль III. Феноменологія.

Тема 8. Методологічні передумови формування феноменології. Досвід Е. Гуссерля.

Зміст теми: Cogito Р. Декарта як теоретичне підґрунтя феноменології Е. Гуссерля. Феноменологія як неокартезіанство. І. Кант і Е. Гуссерль: поняття «феномену» у трансцендентальній філософії. «Феноменологія духу» Г. Гегеля та її вплив на формування трансцендентальної феноменології Е. Гуссерля. Антична філософія і феноменологія Е. Гуссерля. Феномен та ейдос.

Диференціація психічних та фізичних феноменів у інтенціональній психології Ф. Brentano. «Логічні дослідження» як протофеноменологічна робота Е. Гусерля. Метод феноменологічної редукції. Критика Е. Гусерлем методологічного історизму В. Дільтея.

Тема 9. Трансцендентальні умови досвіду свідомості.

Зміст теми: Іntenційність як трансцендентальна умова досвіду свідомості. Предмет як інтенціональний корелят свідомості. Проблема очевидності у феноменології Гусерля. Ідеація як ейдетична інтуїція. Ноезо-ноематична структура свідомості. Поняття горизонту. Світ як горизонтна інтенційність. Темпоральність як іманентна характеристика свідомості. Переосмислення Е. Гусерлем концепції часу Августина Аврелія. Поняття ретенції. Структура часу у феноменології. Час свідомості та свідомість часу. Проблема інтерсуб'єктивності. Феноменологічна філософія і криза європейських наук.

Тема 10. Методологічні особливості постгусерліанської феноменології.

«Феноменологія сприйняття» М. Мерло-Понті та етична феноменологія Е. Левінаса. «Феноменологія сприйняття» М. Мерло-Понті. «Свідомість про» та самоідентифікація. Е. Гусерль, М. Гайдеггер, Е. Левінас: проблема темпоральності. Вітчизняні інтерпретації феноменологічної філософії: Г.Шпет та М.Мамардашвілі. Феноменологічна соціологія А.Шюца. «Соціологія знання» П. Бергера та Т. Лукмана. Феноменологічна методологія у соціально-філософських дослідженнях: специфіка використання та методологічні наслідки. Суспільство як об'єктивна реальність. Суспільство як суб'єктивна реальність. Теорії ідентичності. Соціологія знання та соціологічна теорія.

IV. Засоби діагностики успішності навчання: вхідний контроль проходить в усній формі відкритих запитань.

Контроль під час аудиторних занять, основними видами якого є усне опитування теоретичного матеріалу, письмове виконання практичних завдань.

Контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, основними видами якого є оцінювання підготовки до семінарських занять, опрацювання додаткових джерел інформації, виконання самостійної роботи.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання
залік

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Аврелій Августин Сповідь. Пер. В. Бойко. Харків : Фоліо, 2011. 346 с.

2. Агафонов А. Ю. Эволюционная эпистемология и когнитивная психология сознания, или зачем человеку разум? Психолінгвістика. 2014. Вип. 16. С. 18-40.
3. Арістотель Метафізика. Харків : Фоліо, 2020. 300 с.
4. Бадью А. Концепт моделі. Вступ до матеріалістичної епістемології математики. Пер. з фр. Андрій Репа. Київ: Ніка-Центр. 2009. 232 с.
5. Баумейстер А. Біля джерел мислення і буття. Київ : Дух і літера, 2012. 480 с.
6. Баумейстер А. Буття і благо. Вінниця: Т.П. Барановська, 2014. 418 с.
7. Баумейстер А. Тома Аквінський: вступ до мислення. Бог, буття і пізнання. Київ : Дух і літера, 2012. 480 с.
8. Бодрійяр Ж. Симуляція і симулякри. Пер. з фр. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2004. 230 с.
9. Бодрійяр Жан Фатальні стратегії. Пер. з французької Леоніда Кононовича. Львів: Кальварія, 2010. 192 с.
10. Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого. Київ. 2004. 206 с.
11. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. Буття в околі речей. Пер. Т. Возняка. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/vozniak-lib.htm>
12. Гайдеггер М. Що таке метафізика? Гусев В. І. Вступ до метафізики: [навч. посібник]. Київ : Либідь, 2004. С. 64-67.
13. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу. Київ : Основи, 2004. 548 с.
14. Гусерль Е. Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки. Пер. В. Кебуладзе. Харків. : Фоліо, 2018. 376 с.
15. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії. Пер. В. Кебуладзе. Харків. : Фоліо, 2020. 348 с.
16. Декарт Р. Метафізичні твори. Харків, : Фоліо, 2020. 219 с.
17. Добронравова І. Дескриптивність нелінійного теоретичного знання та самоорганізація нелінійної науки. Людина в складному світі. Суми: Університетська книга, 2017. С. 179-192.
18. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Т. 1, під керівництвом Барбари Кассен. Київ : Дух і літера, 2009. 576 с.
19. Зубарєв О. С. Життєвий світ іншого та проблема його розуміння у феноменології А. Шюца. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2014. ед.. 20. С. 68-74.
20. Ільїна Г. В. «Empirio» і «ratio» у візуальній парадигмі епохи Просвітництва. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. Вип. 2 (26). Київ : НАУ, 2017. С. 51-55.
21. Казаков М. Структурно-функціональний метод верифікації як підхід до демаркації науки і псевдонауки. Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2016. Вип. 779. С. 31-39.

22. Кант І. Критика практичного розуму. Пер. з нім. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.
23. Кант І. Критика чистого розуму / Пер з нім. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
24. Кант І. Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука. Пер. В.Терлецький – Харків. : Фоліо, 2018. 284 с.
25. Кебуладзе В. Аісторичне реконструювання як метод феноменологічного дослідження. Філософські діалоги 2011. Людина. Історія. Розум: За матеріалами філософських читань пам'яті І.В. Бойченка. Київ , 2011. С. 24-41.
26. Кебуладзе В. Конститутивна феноменологія природної настанови Альфреда Шюца й об'єктивна герменевтика Улриха Овермана. Докса. 2015. Вип. 2. С. 146-156.
27. Кебуладзе В. Тенденція перетворення феноменології з філософії свідомості на філософію досвіду. Філософська думка, 2012. № 1. С. 125-134.
28. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду. Київ, 2011. 280 с.
29. Котусенко В. В. Еволюція окремих епістемологічних ідей у філософії західноєвропейського пізнього Середньовіччя. Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. 2016. Т. 180. С. 30-36.
30. Кушаков Ю. В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 572 с.
31. Ленін В. Матеріалізм та емпіріокритицизм. Гусев В. І. Вступ до метафізики: [навч. посібник]. Київ : Либідь, 2004. С. 185-186.
32. Лисий І. Проблема філософської раціональності в дискурсі Жака Дерріда. Наукові записки НаУКМА. 2016. С. 55-61.
33. Лук'янець В. С. Світоглядні імплікації науки. Київ : Парапан, 2004. 408 с.
34. Лютий Т. В. Нігілізм: анатомія Ніщо. Київ. : Парапан, 2002. 296 с.
35. Малишена Ю. Епістемічна проблематика соціальної епістемології. Філософські проблеми гуманітарних наук. 2017. № 26. С. 37-40.
36. Малишена Ю. Соціальна епістемологія (нормативний та натуралістський підходи). Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2016. Вип. 779. С. 16-20.
37. Мамардашвілі М. Проблема свідомості і філософське покикання. Психологія і суспільство. 2015. № 4. С. 19-27.
38. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. Пер. з фр., післямова та прим. О. Йосипенко, С. Йосипенко. Київ. : Український Центр духовної культури, 2001. 552 с.
39. Мерло-Понті М. Видиме й невидиме: З робочими нотатками. Пер. з фр. Є. Марічев. Київ: Видавничий дім КМ «Академія», 2003.
40. Моїсєєва, Н. І. Цільова компонента ед.еллакомунікаційної діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/bdi_2014_1_13.pdf

41. Монтень М. Проби. Харків. : Фоліо, 2012. 448 с.
42. Нагель Е. Атеїстична критика віри в Бога. Гусев В. І. Вступ до метафізики: [навч. посібник]. Київ : Либідь, 2004. С. 471-479.
43. Ніцше Ф. Шопенгауєр як вихователь. Сутніки ідолів. Пер. А. Савченко. Харків. : Фоліо, 2020. 187 с.
44. Паточка Я. Негативний платонізм; Вічність та історичність; Еретичні есе про філософію історії. Київ: Видавництво Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2001. 374 с.
45. Петрушенко В.Л. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів : Вид-во держ. Ун-ту “Львівська політехніка”, 2000. 296 с.
46. Петрушенко В.Л. Філософія знання: онтологія, епістемологія, аксіологія. Львів : Ахілл, 2005. 320 с.
47. Пікашова Т., Шашкова Л. Що є знання? Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. Упоряд. Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ: Г.М. Кушнір. 2018. С. 39 – 47.
48. Платон. Горгій. Діалоги; пер. з давньогр. Дз. Коваль. Київ: Основи, 1999. – С.155-233.
49. Платон. Держава. Пер. з ед.елл. Київ : Основи, 2005. 356 с.
50. Предмет і проблематика філософії: навч. посіб. Для студ. Вищ. Навч. закл. ед.. М. А. Скринник, З. Е. Скринник ; Центр ед.елл. Освіти НАН України, Львів. Банк. ед-т Нац. Банку України. Львів : Львівський банківський ед-т Національного банку України, 2001. 485 с.
51. Рассел Б. Історія західної філософії. Пер. Юрій Лісняк, Петро Таращук. Київ : Основи, 1995. 759 с.
52. Різун В. В. Теорія масової комунікації. Київ : Просвіта, 2008. 260 с.
53. Татаркевич В. Історія філософії. Т. 1: Антична і середньовічна філософія. Пер. з ед.. Андрій Шкраб'юк. Львів : Свічадо, 1997. 456 с.
54. Теоретична і практична філософія: навч. посіб. Заг. ед.. Л. О. Шашкової; Київ. ед.. Ун-т ед. Тараса Шевченка. Київ : Київ. Ун-т, 2017. 463 с.
55. Терлецький В. Прелімінарії до поняття онтології в критичній філософії Канта. *Sententiae*. 2013. № 1. С. 30-41.
56. Ткачук Ю. Теоретичні витоки феноменологічної соціології Альфреда Шюца. *Релігія та соціум*. 2011. № 1. С. 231-238.
57. Токовенко О. С. Політична епістемологія: трансцендентальний та еволюційний виміри. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 5. С. 69-72.
58. Токовенко О. С. Епістемологія у контексті сучасної біолого-еволюційної парадигми. Антропологічні виміри філософських досліджень. 2014. Вип. 6. С. 125-131.

59. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: навч. Посібн. Авт. ед.елла: В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н.Г. Мозгова та ін. За ред. Г.І. Волинка. 2-е вид., стереотип. Київ: ед.елла. 2011. 368 с.
60. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія: Навч. Посібн. Авт. ед.елла: В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н.Г. Мозгова та ін. За ред. Г.І. Волинка – К.: ед.елла, 2010. – 464 с.
61. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці. Київ : Основи, 1998. 392 с.
62. Хамар У. В. Аналіз особливостей обґрунтування знань Аристотелем. Філософські обрії. 2016. № 36. С. 21-30.
63. Холод О. М. Структура і види соціальних комунікацій. Соціальні комунікації. 2010. № 3. С. 32-36.
64. Шпет Г. Г. Сознание и его собственник. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/shpet01/index.htm>
65. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту. Пер. В. Кебуладзе. К.іів : Український Центр духовної культури, 2004. 560 с.
66. Ярошовець В.І. Людина в системі пізнання. Київ : Педагогіка, 1996. 208 с.
67. A Defense of Clarity and Distinctness. The Battle of the Gods and Giants Redux, Patricia Easton and Kurt Smith (eds.), Leiden : Brill, 2015, p. 80–105.
68. A Paradigm Shift in Heidegger Research. Continental Philosophy Review, 2001. 32(2). P. 1–20.
69. Annas J. Hellenistic philosophy of mind. Julia Annas. Berkeley; Oxford : University of California Press, 1992. 245 p.
70. Boas G. Rationalism in Greek philosophy. Baltimore, Johns Hopkins Press, 1961. 488 p.
71. Bradie, Michael «Evolutionary Epistemology as Naturalized Epistemology» In Issues in Evolutionary Epistemology, edited by K. Hahlweg and C. A. Hooker, Albany, New York : SUNY. 1989, p. 393-412.
72. Brumbaugh, R. The Philosophers of Greece. Robert S. Brumbaugh. New York : SUNY Press, 1982. 274 p.
73. Cahoone L. From Modernism to Postmodernism: An Anthology, 2nd Edition, London : Blackwell Publishing, Ltd, 2003, 638 p.
74. Calore G. Deflating «the Real»: Project for a metaphysical reconstruction of time. International philos. Guart. Bronx (New York). 1995. Vol. 35. № 2. P. 175-192.
75. Christensen R. Essence, Essence and Essence Special Issue of Studia Philosophica Estonica. 2014, № 7(2). P. 72-87.
76. Dabrowski Tomash C. Concrete Philosophy: The Problem of Judgement in the Early Work of Herbert Marcuse. Philosophy and Social Criticism, 2016. № 42(6), p. 576–593.
77. Foucault M. The Lost Interview [Электронный ресурс] – Режим доступа к данным: <https://www.youtube.com/watch?v=qzoOhhh4aJg>

78. Graham D.W. Explaining the cosmos: the Ionian tradition of scientific philosophy. Daniel W. Graham. Princeton, N.J.; Oxford : Princeton University Press, 2006. 344 p.
79. Gehlen, Arnold, «Teorie der Willensfreiheit». Gehlen, Arnold, Gesamtausgabe 2, Frankfurt, 1980. S. 1-179.
80. Hermeneutics and Ethical Life : On the Return of Factical Life / Keane & Lawn 2016, p. 65–71.
81. Husserl E. Ideas pertaining to a pure phenomenology and to a phenomenological philosophy. By Edmund Husserl. Book 1, General introduction to a pure phenomenology. Translated by F.Kersten. The Hague : Nijhoff, 1982. 401 p.
82. Idealist Philosophy: What is Real? Электронный ресурс. Режим доступа: <http://philsci-archive.pitt.edu/1216/1/reality.html>
83. Introduction to epistemology // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.galilean-library.org/manuscript.php?postid=43783>
84. Kant's Construction of Nature : A Reading of the Metaphysical Foundations of Natural Science, Cambridge : Cambridge University, 2013. p. 624.
85. Louth A. Apophatic and Cataphatic Theology. A. Hollywood and Patricia Z. Beckman (eds.), The Cambridge Companion to Christian Mysticism, Cambridge : Cambridge University Press. 2012, p. 137-146.
86. Maley T. One-Dimensional Man 50 Years On : The Struggle Continues, Halifax and Winnipeg : Fernwood Publishing, 2017, p. 252.
87. Mc Hugh C. Reasons and Self-Knowledge. Coliva. 2012 b, p. 139-163.
88. O'Keefe, Tim. Epicureanism. Tim O'Keefe. Durham: Acumen Publishing Ltd, 2009. 256 p.
89. Paradoxes of Signification. Vivarium, 2016, 54 (4): p. 335-355.
90. Pearl, J., & Mackenzie, D. The Book of Why : The New Science of Cause and Effect, New York : Basic Books, 2018. p. 432.
91. Philosophy of pseudoscience: Reconsidering the demarcation problem. Ed. By Pigliucci M., Boudry M. University of Chicago Press, 2013. 480 p.
92. Philosophy and the sciences in antiquity. Edited by R.W. Sharples. Aldershot : Ashgate, 2005. 168 p.
93. Rationalism, idealism, monism, and beyond, inn E. Förster & Y. Melamed. Spinoza and German Idealism, 2012, p. 7–26, Cambridge : Cambridge University Press.
94. Reed B. Self-Knowledge and Rationality. Philosophy and Phenomenological Research, 80, 201, p. 164–181.
95. Richard Rorty (Stanford Encyclopedia of Philosophy) / Электронный ресурс. Режим доступа: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2011/entries/rorty/>
96. Repko A.F. Interdisciplinarity: Process and Theory, Thousand Oaks : Sage, 2012. p. 544

97. Shibles W.A. Models of ancient Greek philosophy; by Warren A. Shibles. London, Vision, 1971. 155 p.
98. Sensen O. Kant's Constructivism in C. Bagnoli. Constructivism in Ethics, New York : Cambridge University Press, 2013. p. 63–81.
99. Shiver Anthony How Do You Say 'Everything Is Ultimately Composed of Atoms? Philosophical Studies, 2015, 172(3): p. 607–614.
100. Silverman A. Two Meanings of Attribute in Spinoza. Archiv Fuer Geschichte Der Philosophie, 2016, 98(1): p. 55–88.
101. Sirkel, Riin & Tuomas E. Tahko (eds.) Aristotelian Metaphysics : Essence and Ground, Special Issue of Studia Philosophica Estonica. 2014. № 7(2).
102. Solidarity and Tradition in Gadamer's Hermeneutics. History and Theory: Studies in the Philosophy of History, 2012. № 51 (4). P. 6-22.
103. Stern D. Essays on Hegel's Philosophy of Subjective Spirit: Imaginative Transformation and Ethical Action in Literature. Albany : State University of New York Press, 2013. p. 268.
104. Stough C.L. Greek skepticism; a study in epistemology, by Charlotte L. Stough. – Berkeley, University of California Press, 1969. 167 p.
105. Taieb H. Relational Intentionality : Brentano and the Aristotelian. Tradition, Dordrecht : Springer Verlag, 2018. p. 180.
106. The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science, Evans and Levinson, Behavioral and Brain Sciences, 2009, №32, p. 429-492.
107. The Oxford Handbook of Plato. Oxford: Oxford UP. (2019) / [електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195182903.001.0001/oxfordhb-9780195182903>
108. Tugby M. Causal nominalism and the one over many problem. Analysis, 73, 2013. p. 455-462.
109. Uller T. And Kevin N. Laland (eds.), Evolutionary Causation, Cambridge, MA : MIT Press, 2019. p. 360.
110. Weijers O. In Search of the Truth: A History of Disputation Techniques from Antiquity to Early Modern Times, Turnhout : Brepols, 2014. p. 341.

Додаткові:

1. Аветисян А. Феноменологічне дослідження візуального досвіду: погляд художника (за творами Мориса Мерло-Понті). Філософська думка. 2018. № 1. С. 94-105.
2. Александрова А. В. «Неінше» Миколи Кузанського та його теоретичний потенціал для історії філософії Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. Вип. 2 (24). Київ : НАУ, 2016. С. 10-14.
3. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO. За ред. В.П. Мельника та А.С. Синиці. Львів, 2017. 568 с.

4. Арістотель. Нікомахова етика. Пер. з давньогрецької. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
5. Баумейстер А. Онтологія як філософська дисципліна: український контекст. Філософська думка. 2013. № 5. С. 26-40.
6. Бейса Ж.-М., Жан-Люк Марйон Ж.-Л. Ким, Он-Ван-Кун Кім Сан «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень. Київ. Дух і Літера, 2014. 368 с.
7. Боднарчук, Л., Сень А. Котингемова концепція триалізму Декарта й сучасні дискусії. *Sententiae*, 2014. № 30(1). С. 196-209.
8. Боецій Розрада від філософії. Пер. А. Содорома. Львів. : Апріорі, 2019. 208 с.
9. Дэннет Д. Сладкие грезы: Чем философия мешает науке о сознании. Пер. с англ. Москва : УРСС: ЛЕНАНД, 2017. 304 с.
10. Йосипенко О. «Той самий» проти «Іншого»: постмодерна інтерпретація та історико-філософський коментар. *Sententiae*, 2016. № 34 (1). С. 111-123.
11. Ільїна А. Дерида як об'єкт історії філософії: концепт апорії в ракурсі проблеми універсальності. *Sententiae*. 2019. № 38 (1), 6-26.
12. Ільїна Г. В. «Видимість» і «видіння» в середньовічній філософії: контекст містичного. Філософські обрії. 2018. № 39. С. 27-36.
13. Кебуладзе В. Тенденція перетворення феноменології з філософії свідомості на філософію досвіду // Філософська думка, 2012. – № 1. – С. 125-134.
14. Матюхіна О. А. Вплив античності на культуру України [елек-тронний ресурс]. Режим доступу: <http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fjrnل.nau.edu.ua%2Findex.php%2FVisnikPK%2Farticle%2Fdownload%2F8289%2F9988>
15. Ороховська Л.А. Медіакультура у дзеркалі філософії історії. Київ : «Центродрук», 2015. 334 с.
16. Пазиніч С. М. Філософія спілкування в царині культурного розвитку суспільства. Філософія спілкування: філософія, психологія, Комунікація. 2010. № 3. С. 78-86.
17. Сартр Ж.-П. Бутя і. Київ : Основи, 2001. 845 с.
18. Сепетій Д. Співвідношення понять субстанційного союзу і взаємодії душі і тіла у філософії Декарта, 2018. *Sententiae*, 37 (1). С. 136–152.
19. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат. Пер. В. Д. Литвинова. Харків : Фоліо, 2018. 410 с.
20. Стасенко С. О. Методологія аналізу свідомості у творчості М. Мамардашвілі. Гілея: науковий вісник. 2013. №78. С. 227-229.
21. Стасенко С. О. Рецепція методологічних ідей Р. Декарта у творчості М. Мамардашвілі. Наука. Релігія. Суспільство. 2013. № 4. С. 83-88.
22. Фрагменты ранних греческих философов: Ч. 1. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. Под ед.. А. В. Лебедева. Москва : Наука, 1989. 575 с.

23. Ягодзінський С. М. Віртуальність і ризомність: буття на перехресті. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. Вип. 2 (28). Київ : НАУ, 2018. С. 37-40.
24. Lyotard J.-F. Phenomenology. Translated by Brian Beakley; foreword by Gayle L. Ormiston. Albany, 1991. 147 p.
25. Mensch J.R. Postfoundational phenomenology: Husserlian reflections on presence and embodiment. Pennsylvania State University Press, 2001. 275 p.
26. Sokolovski R. Introduction to Phenomenology. Cambridge, 2000. 238 p.
27. Spurling L. Phenomenology and the social world: the philosophy of Merleau-Ponty and its relation to the social sciences. London, 1977. 208 p.
28. The Oxford handbook of presocratic philosophy. Edited by Patricia Curd and Daniel W. Graham. Oxford: Oxford University Press, 2008. 588 p.
29. Van Manen M. Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing. London: Routledge, 2014. 412 p.
30. Vollmer, Gerhard «How is it that we can know this world? New arguments in evolutionary epistemology,» in Darwinism & Philosophy, (eds.) V. Hösle and Christian Illies, Notre Dame, IND: University of Notre Dame Press. 2005.
31. Whiting D. Spinoza, the no Shared Attribute Thesis, and the Principle of Sufficient Reason. British Journal for the History of Philosophy, 2011, 19(3): p. 543–548.
32. Woodward J. Causal Reasoning: Philosophy and Experiment. Knobe, Lombrozo, & Nichols, 2014. p. 294–324.

Інтернет-ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Електронна бібліотека «Гумер». URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
3. Електронна бібліотека «e-reading». URL: <http://www.e-reading.by/bookbytypes.php?type=17>
4. Електронна бібліотека «royallib». URL: <https://royallib.com/>
5. Електронна бібліотека «Mexalib». URL: <https://mexalib.com/>
6. Електронна бібліотека кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова. URL : http://kph.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=25&Itemid=23
7. Електронна бібліотека філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>

8. Електронна бібліотека Слави Янко (філософія, психологія, культурологія, мистецтво, історія та ін.) <http://yanko.lib.ru/gum.html/>
9. Електронна бібліотека Максима Мошкова (філософія, політологія, релігієзнавство, психологія та ін.) <http://www.lib.ru>
10. Електронна бібліотека з філософії (бібліотека О. Злигостєва) <http://filosof.historic.ru/books.shtml>
11. Електронна бібліотека Олени Косилової. URL : <http://elenakosilova.narod.ru/uhref.html>
12. Сайт інтернет-ресурсів з філософії, політології, соціології, психології та ін. (електронна бібліотека «Іхтіка») <http://ihtik.lib.ru/>
13. Відеозапис лекції доктора філософських наук, професора, академіка РАН В.С. Стьопіна на тему: «Философия и наука»: <http://www.youtube.com/watch?v=ml7vES2U5k0>
14. Відеозапис лекції доктора філософських наук, професора, академіка РАН В.С. Стьопіна на тему: «Взаимосвязь науки и философии в развитии научного знания»: <https://www.youtube.com/watch?v=kxbPcIIOWmU>
15. Відеозапис інтерв'ю з доктором філософських наук, професором, академіком РАН В.С. Стьопіним на тему: «Ідеали наукового пізнання в постнекласичній науці»: <https://www.youtube.com/watch?v=6zDRfu12hH4>
16. Стенфордська філософська енциклопедія. URL: <https://plato.stanford.edu>
17. «Британська енциклопедія». URL: <https://www.britannica.com>
18. Edmund Husserl. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/husserl/>
19. Franz Brentano. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/brentano/>
20. Phenomenology. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/phenomenology/>
21. Psychologism. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/psychologism/>

**Доповнення та зміни в робочій програмі
на 20__/20__ навчальний рік**

В робочу програму вносяться такі зміни:

Робоча програма переглянута та узгоджена на засіданні кафедри філософії

Протокол № 2 від «04» вересня 2019 р.

Завідувач кафедри філософії _____ (проф. Мозгова Н.Г.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
«_____» _____ 20__ р.

Схвалено Науково-методичною радою за напрямом підготовки
«_____» _____
—
(шифр, назва)

Протокол № 1 від «09 вересня 2019 р.

Голова _____ (проф. Мозгова Н.Г.)
(підпис) (прізвище та ініціали)